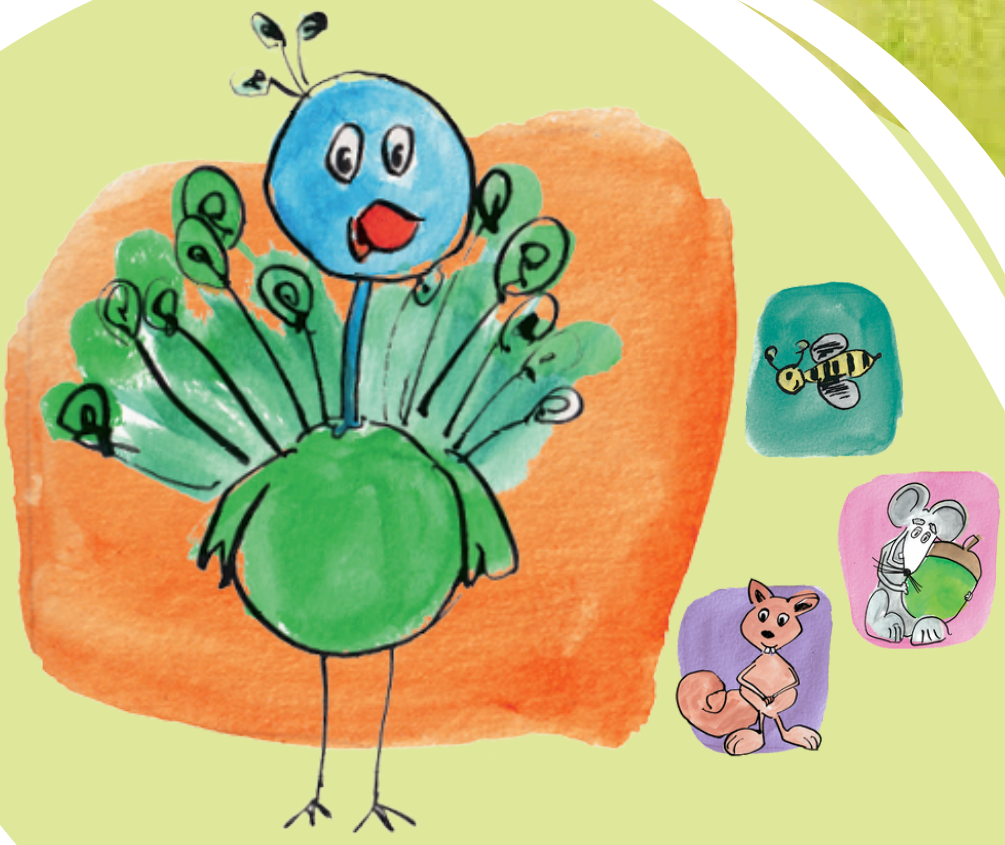
Handleiding peuterpakket

Met Rik de Pauw

Uitgave: 1e druk augustus 2023, 2e druk juli 2025

Deze handleiding is onderdeel geweest van een pilot op verschillende IKC's. De handleiding en bijbehorende materialen zijn oorspronkelijk ontwikkeld door Mariëlle Hoefs en daarna verder uitgewerkt tot het peuterpakket.

Bij het pakket horen naast deze handleiding ook verhalen met platen:

- Tekst: Esmée van der Veer, Mariëlle Hoefs en Rick Bloemberg, Margreet Drost en Linda van der Leij
- Illustraties: Merelonpaper, op basis van de ideeën van Lab050

Introductie

Welkom bij deze handleiding speciaal ontwikkeld voor peutergroepen binnen integrale kindcentra (IKC's). In deze handleiding vind je praktische oefeningen en inspiratie om op een positieve en gestructureerde manier bij te dragen aan de ontwikkeling van peuters in de groep.

De peutertijd is een bijzondere fase waarin kinderen volop ontdekken, groeien en leren. Dit doen kinderen niet alleen op het gebied van taal en motoriek, maar ook in hun contact met anderen. Het opbouwen van vertrouwen, leren omgaan met emoties, het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en het oefenen met sociale vaardigheden zijn allemaal onderdelen van deze belangrijke periode.

Met deze handleiding willen we pedagogisch medewerkers ondersteunen in het creëren van een veilige, stimulerende en verbindende groepsomgeving, waarin elk kind zich gezien voelt en zichzelf kan zijn.

Het materiaal bestaat uit een mix van verhalen, creatieve opdrachten, groeps-gesprekken en spelletjes. Deze variatie zorgt ervoor dat kinderen spelenderwijs leren wat het betekent om deel uit te maken van een fijne groep, wat hen uniek maakt, en hoe ze elkaar kunnen helpen.

De drie thema's

In deze handleiding werken we met drie thema's die het hele jaar door centraal staan: **We zijn een fijne groep, Iedereen is anders,** en **We helpen elkaar**. Deze thema's bieden een stevige basis om kinderen te laten groeien in sociale en emotionele vaardigheden.

Binnen elk thema staan er twee thema-elementen centraal.

Ieder thema-element bestaat uit verschillende oefeningen die eenvoudig aan te passen zijn in de dagelijkse routine en sluiten daarnaast aan op het Rik de Pauw lespakket voor het basisonderwijs.

Hierdoor ontstaat er een herkenbare overgang vanuit de peutergroep naar de basisschool.

De 3 thema's en bijbehorende thema-elementen

1. We zijn een fijne groep

Wij geloven in de kracht van de groep. Bij het bedenken van goede ideeën, bij het organiseren van leuke dingen, maar ook bij het oplossen en voorkomen van problemen worden kinderen betrokken. Kortom samen verantwoordelijk voor een fijne groep. Met de oefeningen van dit thema leren kinderen dat een groep een veilige plek is waar iedereen erbij hoort. Zo maken ze kennis met elkaar, werken ze aan een fijne groepssfeer en leren ze hun gevoelens herkennen.

- Centraal thema-element: **Samen**
- Centraal thema-element: **Fijn**

2. Iedereen is anders

Iedereen mag er zijn, we veroordelen niemand. Dit thema legt de nadruk op het waarderen van verschillen binnen de groep. Kinderen leren dat ze uniek zijn, ontdekken overeenkomsten en verschillen, en zien hoe ze als individu bijdragen aan het groepsgevoel.

- Centraal thema-element: **Erbij horen**
- Centraal thema-element: **Uniek**

3. We helpen elkaar

Wij vinden het belangrijk dat kinderen het groepsgevoel ervaren. Met de oefeningen die binnen dit thema vallen, stimuleren we het samenwerken en dat kinderen elkaar kunnen helpen. Dit helpt hen om rekening met elkaar te houden en samen problemen op te lossen.

- Centraal thema-element: **Helpen**
- Centraal thema-element: **De groep**

Jaaroverzicht

Peuters komen meerdere keren per week voor enkele uren per dag naar de opvang. Vaak wordt er al gewerkt aan verschillende thema's (bv. ziek en gezond, de seizoenen, familie etc.). Het blijkt voor sommige organisaties lastig om het peutermateriaal van Rik de Pauw hier tussendoor aan toe te voegen. Daarom hebben we drie thema's ontwikkeld, een mooie handpop en een bak vol oefeningen om spelenderwijs kinderen kennis te laten maken met een positieve en veilige groepsdynamiek. Dit is geheel in te zetten op de behoefte van jouw groep.

Tip

Je kunt ervoor kiezen om zes keer per jaar gedurende een hele week volledig aan een thema-element te werken of je kunt kiezen om gedurende het hele schooljaar wekelijks een activiteit uit dit peutermateriaal te doen.

Het materiaal is zo opgebouwd dat de thema's na elkaar terugkomen, met de thema-elementen verspreid over het schooljaar. Zo wordt spelenderwijs een veilige, verbindende en samenwerkende groep opgebouwd waarin elk kind zijn unieke rol kan ontdekken en spelen.

Let op: We hebben het programma op deze manier opgesteld zodat je als leerkracht logischerwijs door het materiaal wordt geleid en je zo het overzicht behoudt. Dat betekent niet dat je hier niet vanaf mag wijken. Er is altijd ruimte voor je eigen professionele inbreng. Ken je zelf leuke oefeningen of interventies die bij de thema's passen? Zet deze dan gerust in. Op deze manier werkt iedereen vanuit zijn eigen kracht! Je staat volledig vrij om jouw tempo en oefeningen te bepalen wat het beste bij jullie groep past. Probeer wel alle thema's aan bod te laten komen.

Indeling van een thema-element

Ieder thema-element is opgebouwd uit verschillende oefeningen en een aantal leuke tips. Voor sommige oefeningen zijn tweejarigen misschien nog jong, maar zij pikken veel op van de driejarigen.

1. Verhaal
Ieder thema-element heeft een verhaal. De verhalen en platen spelen zich af in het bos, waar Rik de Pauw nog wat jonger is. In het lespakket voor kleuters komt Rik de Pauw per ongeluk op de boerderij van boer Bert terecht. Ook hierin is het peutermateriaal dus de voorloper van het lespakket op school. Het verhaal lees je interactief voor en bespreek je na.

2. Maak-opdracht
Hierin zit een afwisseling tussen vrije expressie opdrachten en gerichte taakopdrachten.

3. Klassikaal
In het groepsgesprek wordt nog dieper in gegaan op het thema. Soms aan de hand van platen, soms aan de hand van voorbeelden uit het verhaal of uit de groep zelf.

4. Spel/ doe- activiteit
Een spel is een leuke doe-activiteit die bij het thema past. De inhoud komt spelenderwijs opnieuw aan bod.

5. Voorstelling
Dit kan bijvoorbeeld in de poppenkast, of in de kring. Maak gebruik van de handpop Rik de Pauw, andere knuffeldieren of de zelfportretten van de kinderen die je maakt in thema 1. Bij de voorstelling zien de kinderen wat wel/niet goed gaat en leren zij meer grip te krijgen op de gevoelens van zichzelf en anderen. Tijdens de voorstelling kun je kinderen tevens de mogelijkheid geven om het na te spelen en zo te verwerken.

6. Item
Bij ieder thema-element hoort een item. Dit item komt voor in de verhalen en vind je ook concreet terug in de materialen van het peuterpakket Rik de Pauw. Deze zijn samen geleverd met de handpop.

7. Boekentips, liedjes en of dansen
Ieder thema-element verwijst naar de boekentips achterin de handleiding en naar een aantal liedjes uit de Peuteropvang speellijst op Spotify.

We zijn een fijne groep

Overzicht doelen met bijbehorende oefeningen

samen

A: Samen

DOELEN

> De kinderen leren Rik en zijn vriendjes kennen
> De kinderen weten dat ze onderdeel zijn van de groep
> We herkennen overeenkomsten bij elkaar

OEFENINGEN

1.1 Rik de Pauw in het bos
1.2 Groepsportret
1.3 Praten met platen: fijn of niet fijn
1.4 Een veer van Rik
1.5 Wie heeft hetzelfde?
1.6 Wie ben jij?
1.7 Zingend door het bos

fijn

B: Fijn

DOELEN

> De kinderen leren verschillende emoties herkennen bij zichzelf
> De kinderen leren emoties herkennen bij een ander

OEFENINGEN

2.1 Wie niet weg is, is gezien
2.2 Emoties herkennen
2.3 Emoties in een hoek
2.4 De gekke minuut
2.5 gevoelens op papier
2.6 Eekhoorntje Prik
2.7 Voorstelling over gevoelens

Tip

Je vind deze bijlagen ook online

BIJLAGEN BIJ DIT THEMA

Bijlage 1.2	Groepsportret
Bijlage 1.3	Fijn of niet fijn
Bijlage 1.4	Een veer van Rik
Bijlage 1.6	Praten met platen
Bijlage 2.2	Emotiekaarten
Bijlage 2.6	Eekhoorntje prik

a

samen

DOELEN

> De kinderen leren Rik en zijn vriendjes kennen
> De kinderen weten dat ze onderdeel zijn van de groep
> We herkennen overeenkomsten bij elkaar

1.1 Rik de Pauw: in het bos

Het verhaal: In het bos wonen Rik, Eekhoorn en familie Muis. De nieuwe bosbewoner is Bij. Minimuis is eerst een beetje bang voor Bij. Bij zelf denkt dat het beter is om alleen gelaten te worden. Daar zijn de andere dieren het niet mee eens. Samen zijn ze een fijne groep en letten ze op elkaar.

Lees het verhaal Rik de Pauw: in het bos voor. Bespreek het na. *Wat is een groep? Dat zijn wij samen! We hebben het graag fijn samen.* Bespreek de dagritmekaarten en laten de kinderen per kaart benoemen of het fijn is om dit alleen of samen te doen. Of misschien wel allebei? Kunnen ze vertellen hoe dat komt?
Praat samen in de kring over ieder kind. Iedereen is zichzelf en samen zijn we een groep.

Er zijn kinderen van twee jaar en kinderen van drie jaar. Sommige kinderen zijn groot, andere klein, onze kleren zijn anders, maar we dragen ze allemaal. We vinden verschillende dingen leuk om te doen, maar er is altijd wel iemand om mee te spelen. Samen zijn we een fijne groep, net als Rik en zijn vrienden in het bos.

Lees het gedichtje voor om Rik te introduceren. Op welke dingen zijn de kinderen trots?

Hallo, ik ben Rik de Pauw
Mijn veren zijn groen en blauw

Ik kom in jullie klas
En daarom ben ik helemaal in mijn sas

Het is hier leuk, het is hier fijn
Ik vind het echt fijn om in deze groep te zijn

Ik ben zo trots als een pauw, kan je dat zien?
Heb jij ook mooie veren misschien?

1.2a Groepsportret

Benodigdheden: Grote cirkel van papier (a3 of groter), bijlage 1.2a en 1.2b

Met deze oefening staat “Samen” centraal. *We zijn samen een groep waarin iedereen zichzelf mag zijn. We gaan daarom samen een kunstwerk maken dat hier in de groep komt te hangen waar we allemaal aan hebben gewerkt!*

Maak een grote cirkel. Schrijf, of plak in het midden van de cirkel het eerste them-element en laat de kinderen de cirkel eventueel verder versieren. Zorg voor genoeg plek in het midden. Telkens wanneer er een nieuw thema aan bod komt, schrijf of plak je daarvan de tekst in het midden. Aan het einde van het jaar heb je drie thema's in het midden.

Langs de rand mogen alle kinderen het groepswerk aanvullen. Je kunt daarvoor alle kinderen een versie van zichzelf laten inkleuren (zie bijlage 1.2)

Hang de cirkel in het lokaal en verwijs hier regelmatig naar tijdens de andere lessen. Je kunt er ook op inhaken tijdens een ander moment in de klas (bijvoorbeeld tijdens een conflictje, bij spelmomenten, wanneer een kind verdrietig is en je hulp vraagt van een ander of wanneer je aan het einde van het dagdeel benoemt dat jullie zo’n fijne groep zijn)

Nieuwe kinderen in de klas? Ook zij komen langs de rand van de cirkel die al is gemaakt.

1.2b een zelfportret

Benodigdheden: Voor ieder kind een cirkel uit karton, stukjes stof

Met deze oefening mogen kinderen een zelfportret maken. Geef ieder kind een cirkel van dik papier. Dit wordt hun gezicht. Laat de kinderen verven en knutselen op het rondje. Het hoeft niet te lijken op een gezicht, het gaat erom dat ze een mooi kunstwerkje maken. Als het klaar is plak je er twee ogen op en wordt het gelijk een gezichtje.

Verzamel vervolgens buiten stokjes met de kinderen. Ze mogen een stofje uitkiezen die ze er omheen plakken. Plak het gezicht op het stokje. Daar is het zelfportret. Bewaar de zelfportretten in de klas. Deze kun je gebruiken bij rollenspelen en de poppenkast. Als ze niet worden gebruikt kun je ze ophangen voor het raam met knijpers aan een slinger.

Tip

Maak zelf of
met de kinderen een versie van
de bosdieren uit de verhalen, die kun je
ook gebruiken tijdens de rollenspellen of
poppenkast.

1.3 Praten met platen: fijn of niet fijn

Benodigdheden: Bijlage 1.3 Fijn of niet? of de slides die je online kan terugvinden

Tijdens deze oefening leren de kinderen dat je verschillende gevoelens hebt en dat je dit soms ook bij een ander kan zien.

Bespreek met de kinderen gevoelens. *Wanneer voel jij je fijn? Als je je niet fijn voelt, dan kan het zijn dat je bang of boos bent. Iedere dag bestaat uit fijne en niet fijne momenten.*

Bekijk samen de platen waar situaties te zien zijn en laten de kinderen benoemen of het plaatje een fijn gevoel geeft of juist niet. Waaraan zie je dat?

Tip

Je kunt ook gebruik maken van de zelf gemaakte poppenkast poppetjes uit oefening 1.2 om de kinderen en de dieren dingen te laten uitspelen. Dit is interactiever voor de kinderen waardoor ze zich nog meer kunnen inleven in de situaties.

1.4 Een veer van Rik

Benodigdheden: Handpop Rik, de pauwenveer, bijlage 1.4

Tip

De kinderen maken met verfhanden een echte Rik. Het lijf van Rik vind je in de bijlage. Hang alle pauwen bij elkaar. Ze horen er namelijk allemaal bij. Hang tussen de pauwen het woord ‘trots’. Want dat mogen de kinderen op zichzelf en de groep zijn!

Deze week mogen de kinderen om de beurt aan Rik de Pauw en de klas vertellen waar ze trots op zijn.

Vertel de kinderen het volgende: *Rik is een pauw en heeft prachtige veren. Wie van jullie heeft weleens een pauw gezien? En wie heeft de veren van een pauw weleens gezien? Als een pauw zijn veren laat zien, voelt de pauw zich fijn en is hij erg trots.* Pak de pauwenveer uit het peuterpakket. *Dit is een veer van Rik. De veer is voor iedereen.*

Als je de veer in de hand hebt, mag je vertellen waar je trots op bent. Is het woord trots nog lastig, dan mogen de kinderen ook vertellen waar ze goed in zijn. Laat Rik de Pauw eerst zelf vertellen waar hij trots op is, *wie wil er ook vertellen waar hij trots op is?*

1.5 Wie heeft hetzelfde?

Tijdens deze oefening zien kinderen overeenkomsten en verschillen bij elkaar.

Ga met de kinderen in een kring zitten. Vertel de kinderen het volgende: *We gaan zo een spel doen waarbij we heel goed naar onszelf en naar elkaar moeten kijken. Ik ga zo iets zeggen over hoe je eruit ziet, en als jij dit aan hebt, mag je gaan staan.*

Voorbeelden

- *Als je een neus hebt mag je gaan staan*
- *Als je een blauwe trui aan hebt mag je gaan staan*
- *Als je een jurk aan hebt mag je gaan staan*
- *Als je een bril draagt mag je gaan staan*
- *Als je lang haar hebt mag je gaan staan*
- *Als je veters in je schoenen hebt mag je gaan staan*
- *Als je een broertje hebt mag je gaan staan.*

1.6 Praten met platen: Wie ben jij?

Benodigdheden: Bijlage 1.6 ‘praten met platen’

Tijdens deze oefening mogen kinderen hun mening geven en leren ze elkaar beter kennen.
Knip de kaarten in de bijlage uit (of gebruik echte materialen) en leg ze in het midden van de kring. Vraag de kinderen om de beurt om een kaart te pakken. Stel een vraag die hoort bij de afbeelding van de kaart.

Dieren:

- *Wat is jouw lievelingsdier?*
- *Heb je een dier thuis? Welke?*
- *Vind jij een dier weleens eng?*
- *Welk dier vind jij grappig? (bijvoorbeeld een Giraf vanwege de nek of een olifant vanwege de slurf*

Doe met elkaar een aantal dieren na, bijvoorbeeld staan als een flamingo, blaffen als een hond, springen als een kangoeroe.

Eten:

- *Wat vind je het lekkerst om te eten?*
- *Wat vind je vies? Bah, wat lust je echt niet?*
- *Wat eet jij als je net wakker wordt?*
- *Heb jij weleens geholpen met koken? Wat heb je gemaakt?*

Zullen we een taart bakken? Wat doen we erin? Aardbeien? Slagroom? Laat iedereen een ingrediënt noemen, teken het er eventueel bij.

Als dit goed gaat en je wilt andere gesprekken voeren, kun je ook vragen stellen over thuis, bijvoorbeeld: *wie wonen er thuis? Hoe ziet jouw kamer eruit?* Etc.

1.7 Zingend door het bos

Deze oefening kun je doen nadat je het verhaal Rik de Pauw in het bos hebt voorgelezen.

Bespreek het volgende met de kinderen: *Rik de Pauw woont in het bos. Wie van jullie is weleens in het bos geweest? Welke dieren heb je daar gezien? Welke dieren wonen er nog meer in het bos?* Deze dieren kun je eventueel visueel maken met speelgoeddiertjes.

Op de melodie van het lied 'Olifantje in het bos' maak je nu gebruik van de dieren uit het verhaal van Rik de Pauw of van de dieren die de kinderen hebben bedacht. Gebruik woorden met vier lettergrepen, zoals 'Rik het pauwtje', 'kleine eekhoorn', 'egel prikje', 'grijze muisjes' etc.

We gaan zo samen een liedje zingen. Jullie mogen iemands hand vasthouden en samen rond de kring wandelen. Bij ieder liedje mag een ander tweetal een rondje lopen.

Tip

Is de afwisseling in woorden nog te lastig? Gebruik dan alleen 'Rik het Pauwtje' en herhaal het lied een aantal keer.

Rik het pauwtje in het bos, laat je vriendje toch niet los.
Anders raak je de weg nog kwijt, en dan krijg je straks nog spijt.
Rik het pauwtje in het bos, laat je vriendje toch niet los.

Lees, luister en danstips

Boekentips
Achter in deze handleiding vind je allemaal boekentips. Jop en Boeboe is een boek dat goed aansluit bij dit thema.

Luister- en danstips
Lied 1: Samen Spelen
Lied 2: Klap in je handen
Lied 3: Samen dansen op Mahalageasca

Beluister de Peuteropvang speellijst op Spotify om deze liedjes te luisteren! Zoek naar het profiel KiVa-school en klik op de afspeellijst KiVa Peuteropvang speellijst.